

УДК 316.334.2

О. Я. Щербан

*Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка***АНАЛІЗ СТАНУ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ДИНАМІКИ
ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ В УКРАЇНІ**

У статті досліджено сучасний стан функціонування та розвитку туристичної галузі України, висвітлено її особливості, проблеми та відображено перспективи розвитку в майбутньому як важливого сектору економіки.

Ключові слова: туризм, туристичні підприємства, туристичні потоки, туристична індустрія, сфера послуг.

В статье исследовано современное состояние функционирования и развития туристической отрасли Украины, освещены ее особенности, проблемы и отражены перспективы развития в будущем как важного сектора экономики.

Ключевые слова : туризм, туристические предприятия, туристические потоки, туристическая индустрия, сфера услуг.

The article scrutinizes current conditions of functioning and development of tourist industry in Ukraine, covering its characteristics, problems and prospects of development in the future as an important sector of economy.

Keywords : tourism, tourist enterprises, tourist flows, tourist industry, service industry.

Сьогодні туризм – один з найбільш важливих напрямів у галузі надання послуг. Сфера туризму виступає однією з високодохідних галузей господарювання, яка в сучасних умовах глобалізації безперервно та динамічно розвивається, сприяючи вирішенню цілого комплексу життєво важливих соціально-економічних проблем.

Туристична індустрія динамічно розвивається і навіть при сучасному нестабільному економічному становищі є найбільш прибутковою галуззю.

Тому дослідження стану туристичних підприємств в Україні, динаміки туристичних потоків та прогнозування їх розвитку є одним з основних завдань для визначення напрямів підвищення конкурентоспроможності підприємств вітчизняного туристичного сектору.

Теоретичні та методологічні аспекти стану підприємств туристичної діяльності в Україні викладені в працях багатьох вітчизняних вчених, зокрема Л. Г. Квасній, Г. В. Балабанова, І. І. Винниченка, Л. В. Воротиної, Н. А. Гук, О. П. Корольчук, Т. І. Ткаченко, Л. М. Шульгіної та інших. Зокрема, Квасній Л. Г. досліджує міжнародне співробітництво України в сфері туризму та основні проблеми розвитку туристичної індустрії Карпатського регіону [1]. Тенденції розвитку туристичного ринку України проаналізовано в працях Шульгіної Л. М. На її думку зростання іноземних туристичних потоків зумовлює збільшення попиту та обсягів споживання туристами товарів та послуг різних галузей національної економіки, стимулюючи їх розвиток та приріст виробництва [2]. У роботах Ткаченко Т. І., розкрито стратегічні орієнтири сталого розвитку суб'єктів господарювання у сфері туризму та відповідний інструментарій формування стратегій з урахуванням реалій сучасного стану туристичного бізнесу в Україні [3].

Однак у зв'язку з тим, що туризм це динамічна галузь, визначення сучасних умов його ефективного функціонування, вимагає подальшого всебічного вивчення.

Метою статті є проведення аналізу сучасного стану туристичних підприємств та дослідження динаміки туристичних потоків в Україні.

Стан розвитку туристичних підприємств в Україні та зростання туристичних послуг дає змогу констатувати факт, що за своїм туристично-рекреаційним потенціалом Україна має всі можливості стати туристичною державою світового рівня. Розширення міжнародних зв'язків відкриває нові шляхи для просування національного туристичного продукту на світовому ринку, залучення його до світового інформаційного простору та передового досвіду організації туристичної діяльності[1].

Аналізуючи динаміку туристичних потоків, можна стверджувати, що в Україні впродовж 2000–2008 рр. спостерігалось збільшення кількості всіх категорій туристів. У 2009 р. відбулося зменшення кількості туристів за всіма категоріями, причому більшою мірою знизилася кількість іноземних громадян, які відвідували Україну (порівняно з 2008 р. їх кількість зменшилася на 4,6 млн осіб, або на 18,1%). Зниження кількості туристів відбулося внаслідок світової фінансової кризи, яка значно вплинула на динаміку в'їзних потоків. Разом з тим, загострення ситуації на світовому фінансовому ринку практично не відобразилося на кількості громадян України, які виїжджали за кордон (порівняно з 2008 р. їх кількість зменшилася на 200 тис. осіб, або на 1,3%). Незначне зниження виїзних потоків українських туристів у кризовий період, на наш погляд, пов'язане з тим, що громадяни України більшою мірою надавали перевагу виїздам до сусідніх країн, які не вимагали суттєвих матеріальних затрат.

За результатами дослідження отримано дані про туристичні потоки України за 2000–2014 рр., що відображено в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка туристичних потоків за 2000-2014 рр.

Роки	Кількість громадян України, які виїжджали за кордон усього, осіб	Кількість іноземних громадян, які відвідали Україну – усього, осіб	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України усього, осіб	Із загальної кількості туристів:			Кількість екскурсантів, осіб
				іноземні туристи, осіб	громадяни України які виїжджали за кордон, осіб	внутрішні туристи, осіб	
2000	13422320	6430940	2013998	377871	285353	1350774	1643955
2001	14849033	9174166	2175090	416186	271281	1487623	1874233
2002	14729444	10516665	2265317	417729	302632	1544956	1991688
2003	14794932	12513883	2856983	590641	344 332	1922010	2690810
2004	15487571	15629213	1890370	436311	441798	1012261	1502031
2005	16453704	17630760	1825649	326389	566942	932318	1704562
2006	16875256	18935775	2206498	299125	868228	1039145	1768790
2007	17334653	23122157	2863820	372455	336049	2155316	2393064
2008	15498567	25449078	3041655	372752	1282023	1386880	2405809
2009	15333949	20798342	2290097	282287	913640	1094170	1909360
2010	17180034	21203327	2280757	335835	1295623	649299	1953497
2011	19773143	21415296	2199977	234271	1250068	715638	823000
2012	21432836	23012823	3000696	270064	1956662	773970	865028
2013	23761287	24671227	3454316	232311	2519390	702615	657924
2014	22437671	12711507	2425089	17070	2085273	322746	1174702
2014 р. у % до 2013 р.	94,4	51,5	70,2	7,3	82,7	45,9	78,5

Джерело: [4].

Аналіз табл. 1 свідчить про незначне зменшення загальної кількості туристів, обслугованих туристичними підприємствами, тільки на 0,41% у 2010 році порівняно з 2009 роком за рахунок послаблення рівня зацікавленості корінного населення до власних рекреаційних ресурсів, що пов'язано з невиправдано високими цінами на них. Тому наслідком цього явища явилось збільшення у 2010 році порівняно з 2009 роком на 41,81% туристів – громадян України, які виїжджали за кордон. Кількість екскурсантів, які були обслуговані суб'єктами туристичної діяльності протягом 2010 року становила 1,95 млн осіб, що більше на 2,31% або на 44137 осіб порівняно з 2009 роком.

Згідно з даними аналізу, у 2010 р. позитивна динаміка туристичних потоків відновилася. Так, упродовж 2010–2013 років в Україні спостерігається динамічний розвиток в'їзного туризму, відносно стабільний розвиток виїзного туризму та стабільна динаміка внутрішніх потоків, які можуть свідчити про підвищення рівня конкурентоспроможності України на міжнародній арені.

За даними Державної служби статистики України [4] у 2014 році Україну відвідало 12,7 млн іноземних громадян, що на 48% менше, ніж у 2013 році. Окрім того, 17070 осіб із загальної кількості іноземних туристів було обслуговано суб'єктами туристичної діяльності, що на 92,7 % менше ніж у 2013 р.

Розглянемо співвідношення в Україні туристичних потоків «в'їзд – виїзд» за 2000–2014 роки. Якщо у 2000 р. виїзний туризм переважав понад два рази щодо в'їзного, то, починаючи з 2004 р., туристичне сальдо в Україні змінилося на користь в'їзного туризму. У співвідношенні потоків «в'їзд – виїзд» з 2004 р. по 2013 р. мала місце позитивна тенденція, яку пропонуємо оцінювати за допомогою такого показника як сальдо туристичного потоку, котре визначається як різниця між чисельністю іноземних громадян, що в'їхали до України, та чисельністю громадян України, які виїхали в календарному році за межі держави.

За 2000–2014 роки складено сальдо туристичних потоків (табл.2)

Таблиця 2

Сальдо туристичних потоків за 2000-2014 рр.

Роки	Кількість громадян України, які виїжджали за кордон – усього, тис. осіб	Кількість іноземних громадян, які відвідали Україну – усього, тис. осіб	Сальдо туристичних потоків, тис. осіб
2000	13422	6431	-6991
2001	14849	9174	-5675
2002	14729	10517	-4213
2003	14795	12514	-2281
2004	15488	15629	142
2005	16454	17631	1177
2006	16875	18936	2061
2007	17335	23122	5788
2008	15499	25449	9951
2009	15334	20798	5464
2010	17180	21203	4023
2011	19773	21415	1642
2012	21433	23013	1580
2013	23761	24671	910
2014	22438	12712	-9726
			Разом: -28886 32738

Джерело: [4].

В 2014 році спостерігалось негативне сальдо туристичного потоку. Позитивне сальдо туристичного потоку, тобто перевага чисельності тих, що в'їхали до України над чисельністю тих, що виїхали, свідчить, що певна сума коштів, ввезених до України, повинна переважати суму вивезених.

За 2000-2014 роки позитивне сальдо туристичних потоків в Україну на 3852 тис. грн перевищувало негативне, що дає підстави вважати про ефективність туристичної індустрії за цей період.

Проаналізуємо інші фактори, які визначають обсяг ринку міжнародного туризму України.

Так, за даними Світової ради туризму та подорожей прямий внесок туризму у ВВП в 2013 році складав 30,8 млрд грн (2,3 % ВВП), в 2014 році – 28,4 млрд грн (1,9 % ВВП). Прогнозується падіння на 1,0 % до 28,1 млрд грн в 2015 р. Прямий внесок туризму у ВВП, як очікується, зросте на 4,1 % річних до 42,0 млрд грн (1,8 % від ВВП) до 2025 р. [5].

Загальний внесок підприємств туристичної сфери до ВВП України становить 106,7 млрд грн в 2014 році (7,1 % ВВП) [6].

Туристичний потенціал України на сьогодні розкрито не повною мірою, про що свідчить 2,0–2,3 % частка туристичної галузі в структурі ВВП країни (рис. 5), на відміну від світового ринку – 9 % світового ВВП (рис. 1).

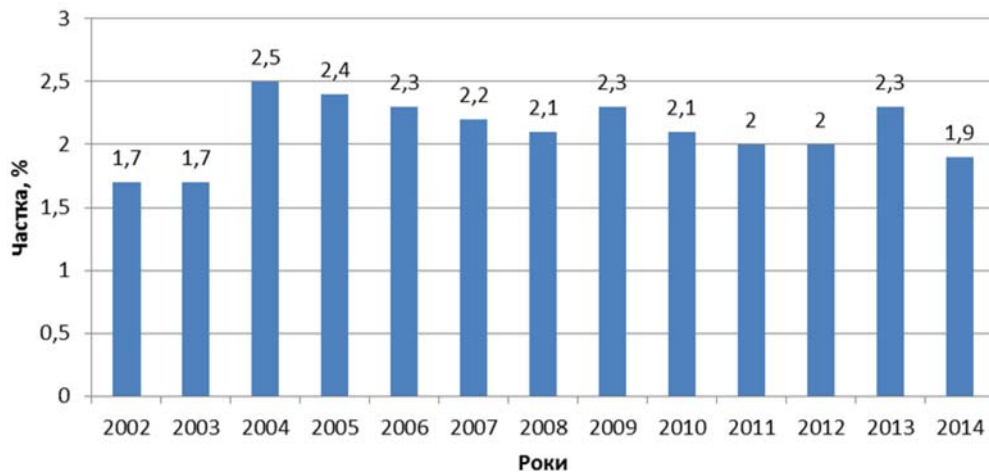

Рис. 1. Частка прямих надходжень від підприємств туристичної сфери до ВВП України у 2002–2014 рр., %
(джерело: [5,6])

Таким чином затяжна фінансово-економічна та політична криза (революція 2014 року, анексія Криму, військові дії на сході України) зумовили ситуацію суттєвого зменшення обсягів діяльності та значної втрати туристичного потенціалу країни. За оцінками експертів Асоціації лідерів туристичного бізнесу розмір втрат українського туризму з початку 2014 року складає 70-80%, значна частка якого пов'язана з переорієнтацією попиту громадян України, що відпочивали в Криму на інші регіони південної частини материкової України (Миколаївська, Херсонська та Одеська області), а також Єгипет, Грузію і Болгарію. З початку 2014 р. стрімко зменшився туристський потік в українську столицю – на 35-40%, у загальній структурі якого 50% – туристи з країн Європи та 30% – з Росії. Дослідження свідчать про те, що політична та соціально-економічна нестабільність не однозначно впливає на тенденції розвитку туристичних підприємств.

Основними перепонами, що перешкоджають розвитку туристичного сектору в Україні, сьогодні виступають переважно чинники управлінського, економічного, екологічного, соціального та культурного характеру [7].

Невід'ємною складовою у структурі рекреаційно-туристичного комплексу України є Прикарпаття. Його привабливість як туристичної дестинації визначається вигідним географічним положенням, багатством природно-рекреаційних ресурсів, унікальною історико-культурною спадщиною та відносно розвинутою туристичною інфраструктурою. Одним із стратегічних напрямків соціально-економічного розвитку регіону є рекреаційно-туристична галузь на Львівщині. Частка Львівщини в сумарному природно-рекреаційному потенціалі України складає приблизно 5,4%, за цією ознакою вона поступається лише Закарпаттю. В загальній структурі природних ресурсів Львівщини рекреаційні ресурси складають 14,6% (середній показник по Україні – 9,5%) [8]. Важливими складовими туристичної привабливості регіону є розмаїття ландшафтів, густа річкова мережа, висока лісистість (28,5%, 7 місце в Україні), багаті бальнеологічні ресурси (7 типів мінеральних вод, понад 200 джерел). В області знаходиться 330 об'єктів природно-заповідного фонду, їх частка від загальної площі регіону складає близько 5,6% (7 місце по Україні). Важливу роль відіграє багатство історико-культурних ресурсів. Львівщина знаходиться на першому місці серед інших областей України за кількістю, різноманітністю і ступенем збереження історико-архітектурної спадщини. В цілому на території області знаходиться близько 4 тисяч пам'яток архітектури та містобудування, в т.ч. 794 – національного значення (19,3% від загальної кількості в Україні) [9], 1817 сакральних об'єктів та церков (15%) та 56 історичних населених місць (13,8%) [10]. В області налічується найбільша кількість об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО (історичний центр м. Львова, а також дерев'яні церкви у м. Жовкві, м. Дрогобичі, с. Потеличі та с. Маткові). Про важливе місце Львівщини на ринку туристичних послуг свідчать також основні дані державної статистики [4]. За всіма найважливішими показниками розвитку туристичної галузі вона входить у першу десятку, а за деякими – у першу п'ятірку серед областей України. З іншого боку, частка регіону у загальноукраїнських показниках відносно невелика (від 2,6% до 8,6%). Незважаючи на значні позитивні зрушення, існує ряд проблем, які на сьогодні стримують повноцінний розвиток туристичної галузі в регіоні. Серед них: нерівномірний розподіл туристичних потоків між обласним центром та окремими районами; незадовільний стан збереження багатьох історико-культурних пам'яток; низький рівень якості послуг; незадовільний стан дорожньо-транспортної мережі тощо.

Туризм є однією із двох пріоритетних галузей економіки у місті значною мірою через його потенціал до розвитку. У 2014 році Львів відвідало близько 1,7 млн осіб.

Ці цифри демонструють значний потенціал, на який може спиратися й Україна та Львів як туристичний напрямок. Передумовою для цього є те, що наявний потенціал добре використовується і вже зараз здійснюються відповідні заходи, спрямовані на розвиток туристичного сектору. Значення туризму в макроекономічному вимірі показує, чому інвестиції в туризм є рентабельними. З одного боку, туризм є важливим джерелом податкових надходжень, з іншого боку – потужним фактором на ринку праці.

Висновки. Розвиток туристичної індустрії України впродовж досліджуваного періоду можна охарактеризувати в цілому як позитивний.

Для формування та розвитку туристичних дестинацій Україна володіє значним потенціалом, а саме розмаїтим природним ландшафтом, сприятливими

кліматичними умовами, значними сакральними і техногенними атракціями, культурно-історичними особливостями, багатими бальнеологічними ресурсами.

Головними гальмуючими чинниками темпів розвитку підприємств сфери туризму в Україні ще й досі залишаються відсутність якісної інфраструктури як цілісної системи та відповідного до міжнародних стандартів правового поля для здійснення туристичної діяльності, науково-дослідницького забезпечення галузі та інші.

У сучасних умовах господарювання на розвиток туризму в Україні негативно впливає напружена політична ситуація. На наш погляд, анексія Криму та події на Сході та Півдні України вже сьогодні вплинули на зниження розмірів в'їзних і внутрішніх туристичних потоків та на збільшення обсягів виїзного туризму.

Подальший розвиток туризму в Україні потребує активного пошуку засобів подолання кризових явищ, інтенсифікації виробництва регіональних туристичних продуктів високої якості, розробки та впровадження ефективних заходів регіональної туристичної політики при обов'язковому залученні інвестицій для розбудови наявної інфраструктури, що сприятиме створенню в Україні конкурентоспроможного ринку туристичного бізнесу.

Разом з тим, необхідно мінімізувати основні перепони, що перешкоджають розвитку туристичної галузі в Україні, а саме: чинники управлінського, економічного, екологічного, соціального та культурного характеру, а також підвищити рівень сервісу та створити відповідну інфраструктуру відпочинку і розваг.

Тільки виконання дій у комплексі щодо перспектив розвитку туристичної галузі в Україні сприятиме зростанню кількості іноземних туристів, а також збільшенню обсягів внутрішнього туризму.

Бібліографічні посилання

1. Квасній Л. Г. Міжнародне співробітництво України в сфері туризму / Л. Г. Квасній, В. В. Паславська // Молодий вчений. – 2015. – № 2 (17). – С. 217.
2. Шульгіна Л. М. Тенденції розвитку туристичного ринку України / Л. М. Шульгіна // Проблеми системного підходу в економіці : зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 7. – С. 65–68.
3. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : моногр. / Т. І. Ткаченко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – 537 с.
4. Статистична інформація [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)
5. Travel and Tourism Economic impact 2013 World [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/world2013_1.pdf
6. Travel and Tourism Economic impact 2014 World [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/world2013_1.pdf
7. Борушак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів : моногр. / М. Борушак. – Львів : ІРД НАН України, 2011. – 288 с.
8. Кравців В. Рекреаційний потенціал Львівської області і перспективи його використання / В. Кравців, Б. Матолич, О. Гулич, В. Полюга // Регіональна економіка. – 2002. – № 2. – С. 134–143.
9. Клапчук О. О. Туристично-рекреаційні ресурси Львівської області : моногр. / О. О. Клапчук. – Львів; Івано-Франківськ : Фоліант, 2012. – 192 с.
10. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування : моногр. / О. О. Бейдик. – К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2001. – С. 298.

Надійшла до редколегії 16.10.15